

Вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що *jus gentium* у Стародавньому Римі набуло подвійного значення: 1) право, що регулювало приватні відносини за участю іноземців-пeregринів; 2) міжнародне приватне право, загальне право для усіх народів, що визнається ними. Саме у другому значенні *jus gentium* можна розглядати як прообраз сучасного міжнародного приватного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дигести Юстиніана: [в 8 т.] / [пер. с латинського Кофанова Л.Л., Смышляева А.Л., Щеголева А.В., Ляпустина Е.В. и др.]; [отв.ред. Л.Л. Кофанов]. – М. : Статут, 2002. – Т. I. – 584 с.
2. Римское частное право : [учебник] / И.Б. Перетерский, В.А. Краснокутский, Е.А. Флейшиц и др. ; [под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского]. – М. : Юрист, 2001. – 544 с.
3. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Минск : Харвест, 2002. – 528 с.
4. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: [підручник] / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.

Коссак Володимир Михайлович

*д.ю.н., професор, Заслужений юрист України,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету ім. І. Франка*

ПРОТИПРАВНА ПОВЕДІНКА І ВІНА ЯК ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ (РИМСЬКЕ ПРАВО І СУЧАСНІСТЬ)

Римські юристи відповідальність за заподіяну шкоду не вважали абсолютною, тому передбачали обставини, за яких боржник звільнявся від обов'язку її відшкодувати. До таких обставин вони відносили випадок (*casus*). У Стародавньому Римі поняття «випадок» («*casus*») застосовувалося у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні воно охоплювало усі випадки заподіяння шкоди за відсутністю вини боржника, а також третіх осіб. У вузькому розумінні, поняття «випадок» застосовувалося для позначення одного із видів випадкового заподіяння шкоди – простого випадку. Римські юристи вже розрізняли простий випадок (*casus*) і непереборний випадок (*casus major*). Простий випадок і непереборна сила римлянами вважалися обставини, які

звільняли боржника від відповідальності, але у разі відсутності його вини. Тому якщо заподіяння випадкової шкоди супроводжувалося винними діями заподіювача, то відповідно на нього покладался обов'язок її відшкодувати [1, с. 260, 263].

Останнє не втратило своєї актуальності в сьогоденних умовах. Обставини, які є підставами звільнення від обов'язку відшкодувати завдану шкоду, передбачені Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) [2]. Зокрема, ч. 1 та ч. 2 ст. 1178 ЦК України передбачено, що шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, – якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Якщо малолітня особа завдала шкоди під час перебування під наглядом навчального закладу, закладу охорони здоров'я чи іншого закладу, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, а також під наглядом особи, яка здійснює нагляд за малолітньою особою на підставі договору, ці заклади та зазначена особа зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

Отже, відповідно до змісту ч. 1 ст. 1178 ЦК України батьки (усиновлювачі), або опікуни чи інша фізична особа, яка на правовій підставі здійснює виховання малолітнього звільняються від відповідальності, якщо доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Тобто йдеться про відсутність протиправної поведінки у вигляді бездіяльності, яка виражається у невиконанні своїх обов'язків. Натомість в ч. 2 ст. 1176 ЦК України йдеться про вину, як підставу звільнення від обов'язку відшкодувати завдану малолітньою особою шкоду.

Протиправна поведінка та вина як підстави виникнення зобов'язання з відшкодування шкоди перебувають в нерозривному зв'язку. Тому їх необхідно розглядувати як взаємопов'язані категорії. Протиправна поведінка може розглядатися як одна з підстав відповідальності без врахування вини, якщо це прямо передбачено законодавством.

Це відповідає змісту положень римського права, які визначали обставини, наявність яких виключало віднесення дій заподіювача шкоди до категорії протиправних. Здійснення особою своїх прав і належне виконання нею своїх обов'язків не може вважатися винною протиправною поведінкою.

Протиправна поведінка в цивільному праві зумовлює існування презумпції вини як суб'єктивного фактору. Дія або бездіяльність є протиправною, якщо порушує суб'єктивне цивільне право. Таким чином, не можна в положеннях цивільного законодавства, зокрема в ст. 1178 ЦК України, розмежовувати

протиправність і вину, як самостійні підстави звільнення від відповідальності. В такому випадку відповідальність батьків (усиновлювачів), опікунів чи інших фізичних осіб, які на правових підставах здійснюють виховання малолітньої особи за шкоду завдану малолітніми, слід трактувати такою, що відшкодовується незалежно від вини зазначених осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринько С.Д. Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція / С.Д. Гринько. – Хмельницьк: Хмельницький університет управління та права, 2012. – 734 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Акіменко Юлія Юріївна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВІД СТАРОДАВНЬОГО РИМУ ДО СЬОГОДЕННЯ

Європа постійно оглядається на свої античні витoki: свобода і демократія, протиріччя між нормами, які забезпечують інтереси суспільного цілого, і захистом інтересів особистості, неспівпадіння норм природного і чинного позитивного права – це все уже мало місце в історії до європейського періоду, але залишається таким само актуальним і для сучасної Європи. Сьогодні сфера дослідження європейського права поширюється від абстрактно-метафізичних до вузько прагматичних точок зору, кожна з яких не може претендувати на адекватне відображення європейського права в усьому його обсязі та повноті.

Розширення економічного співробітництва в Європі обумовило спроби уніфікації законів європейських держав, що, в свою чергу, має сприяти економічній інтеграції. Однак найвпливовішим виявився метод – метод складання модельних законів. До них належать, зокрема, Принципи європейського договірної права, Принципи міжнародних комерційних договорів та найбільш об'ємний типовий закон – Модельні правила європейського приватного права (Draft Common Frame of Reference). Над розробкою останнього спеціальна комісія, до складу якої увійшли професори з цивільного права, працювала